

ETABLERING AV DIPLOMATISKE FORBINDELSER MELLOM POLEN OG NORGE I ÅRENE 1919–1923

JAN SZYMAŃSKI

University of Gdańsk

ABSTRACT. The paper portrays the process of establishment and, later, development of diplomatic relations between the reborn state of Poland and Norway. The issue of their regulation was discussed by the representatives of both countries at numerous meetings during the peace treaty conference of Paris. As a result of those negotiations, in 1919 Poland opened its mission in Christiania with Czesław Pruszyński, envoy extraordinary and minister plenipotentiary, at the helm. The mission of The Kingdom of Norway, established in 1920 in Warsaw, was headed by minister Samuel Eyde. Together with the resumption of diplomatic activity, both governments started work on extension of the network of consular services, which is also presented in the paper.

Denne artikkelen bør begynnes ved å henvise til datoer da den polske staten ble annerkjent de jure av regjeringer: i Danmark den 30. mai, i Norge den 31. mai og i Sverige den 3. juni 1919. De ovennevnte hendelsene, som er viktige ikke bare ut fra den polske diplomatiens historie, men også i forhold til den lange historien til relasjonene mellom Polen og Skandinavia, skjedde i slutfasen av fredsforhandlinger i Paris. Tidspunktet til beslutningene viser at de ble tatt etter tidligere konsultasjoner mellom de skandinaviske landene. Ut fra dette utgjør genesen til etableringen av diplomatiske forhold mellom Polen og Norge et viktig spørsmål både for den polske historiografien, som en utfylling av tidligere forskning, og for historien til de bilaterale forholdene.¹

¹ Spørsmålet ble drøftet i en monografi. Se: Jan Szymański, *Stosunki gospodarcze Polski z Norwegią w latach 1918–1929*, Gdańsk 2005.

I

Ut fra tidligere historiske forskningsarbeider, som tok opp det polske spørsmål i Skandinavia under første verdenskrig, kan man trekke konklusjon at polske frihetsorganisasjoner i liten grad planla og etterpå hadde noen politisk virksomhet i Norge. Forskjellige hensyn bidro til at polsk frihetsvirksomhet konsentrerte seg i de to nabolandene: Danmark og Sverige.² Kontakter med Norge dukket opp på den tida kun sporadisk og indirekte, i skyggen av nyheter som ble formidlet av polske representanter for uavhengighetsorganisasjoner i København og Stockholm.

Mot slutten av krigen, gjorde man første forsøk i de ovennevnte hovedstadene å etablere forbindelser med Kristiania. Slike initiativer, som alle ble preget av dansk eller svensk syn på det polske spørsmål, skulle utgjøre i framtiden et bakgrunn for bilaterale handelsforbindelser. De spilte en viktig opplysningsrolle, men likevel kunne ikke gjennomføres. For det første, det nye Polen, som ble uavhengig i 1918, var ikke annerkjent internasjonalt. For det andre, man forventet fredskonferansen i Paris, som skulle komme med vesentlige beslutninger for en ny europeisk orden. Den polske regjeringens oppmerksomhet under forberedelser til fredskonferansen var fokusert på å sikre de viktigste interesser til den nylig gjenreiste staten. For det tredje, blokaden av Østersjøen som varte fram til april 1919 umuliggjorde enhver kommunikasjon samt den planlagte varetransporten mellom Skandinavia og Polen.

Den polske regjering sto overfor store utfordringer, og forbindelser med Skandinavia ble stilt i skyggen. For den polske regjering i Warszawa forble derfor Skandinavia et fjernt og sekundært område. Det samme gjaldt for de skandinaviske landene i forhold til Polen. Det er bekreftet i prosjekter om framtidig organisasjon av den polske diplomatiske tjenesten, som kommer fra årskiftet 1918–1919, hvor skandinaviske hovedstader befant seg først i den siste – tredje kategorien. De sto bak hovedstader som Bukarest, Belgrad, Bern og Brussel, som tilhørte den andre kategorien. Den ovennevnte klassifikasjonen gjenspeiler ikke fullstendig hvilket forhold man hadde i Polen til enkelte skandinaviske hovedstader. Man betraktet København annerledes enn Stockholm, og argumentasjonen som dermed ble benyttet var forskjellig. Men ved siden av ulike meninger angående Københavns eller Stockholms prioritering som et fremtidig senter for polske interesser i Østersjøen, var man vanligvis enig i forhold til Norges stilling. Sammenlignet med nabolandene, manglet Norge noen betyde-

² Se: J. Szymański, *Działalność polskich ugrupowań niepodległościowych w Skandynawii u progu niepodległości*, i: Marian Mroczko (red.), *Polska i Polacy. Studia z dziejów polskiej myśli i kultury politycznej XIX i XX wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2001, s. 405–420. Det er bekreftet i boka: Janusz Sibora, *Narodziny polskiej dyplomacji u progu niepodległości*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1998.

lig politisk og økonomisk innflytelse og hadde en fjern geografisk plassering. I polske kilder var Norge betraktet som et land med avansert og moderne handelsflåte og fiske, og samtidig som en potensiell eksportør av fisk og fiskeprodukter til Polen. Denne aspekten ble ofte understreket i rapporter som kom fra København og Stockholm, samt i polske interne dokumenter.

Dette bildet var ikke preget av noen forglemmelser fra polske observatøres side, men derimot treffende gjenspeilet norske engstelser for resultater av etterkrigs skiftende økonomiske orden, samt forventet nedgangstider i den internasjonale handel og skipsfart. Gjenreisning av internasjonale økonomiske forbindelser, som ble ødelagt av krigen, og fjerning av fremdels gjeldende krigsforbud, -begrensninger og -bestemmelser, fikk en stor betydning. På grunn av overskudd av lagret sjøfisk, sto norsk fiske på slutten av krigen overfor tvingende nødvendighet til å eksportere den. Fredskonferansen i Paris gav håp om å løse dette problemet.

II

Forhandlingene under fredskonferansen i Paris – med den polske delegasjonen med Roman Dmowski og Igancy Jan Paderewski i spissen – startet 18. januar 1919. I nesten et halvt år var forhandlingene en god anledning for deltakerne til møter og meningsutveksling. Selv om Norge hadde en nøytral status under krigen, mistet den norske handelsflåten i tjeneste for Ententelandene nesten halvparten av sin tonnasje, dvs. ca. 1,3 mln BRT, samt over 2000 sjømenn.³ Dette resulterte i invitasjonen av utsendingene fra Kristiania til Paris. I spissen av den norske delegasjonen sto en kjent politiker og erfaren diplomat, sendemann til Paris, minister Frederik Hartwig Herman Wedel-Jarlsberg. Det er verdt å understreke at oppgaver som den polske og den norske delegasjonen hadde fått til å gjennomføre under konferansen, ikke var til å sammenligne. Den polske delegasjonens situasjon var preget av en rekke presserende problemer som lå til grunn for statens sikkerhet, først og fremst en rekke grensespørsmål.

For den norske delegasjonen var den viktigste oppgaven å sette fart i normalisering av økonomiske forbindelser i Europa, som fremdeles ble rammet av Ententens strenge krigsbestemmelser. Østersjøens blokade isolerte Skandinavia fra det europeiske markedet, som mot slutten av krigen fikk en spesielt verdifull betydning. Den norske regjering så på en økende interesse i Europa for amerikanske varer, noe som kunne gi en anledning til å bruke ledig norsk tonnasje. Man forventet å få en bestilling på i det minste en del av planlagte varetransporter fra Amerika til Europa, som var ruinert etter krigen. Også

³ Fritz Hodne, *Norges økonomiske historie 1815–1970*, J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo 1985, s. 498.

andre aspekter til dette spørsmålet spilte en viss rolle. Skandinavias økonomiske interessegrupper var redd for å miste det europeiske markedet for amerikanske og engelske firmaer som ville monopolisere det. I forhold til dette var oppholdet i Paris en god anledning til å drøfte også andre enn politiske spørsmål med flere delegasjoner. I slike forhandlinger deltok både polakker og nordmenn. Man var bevist over at Europas nye politiske kart skaper nye rammer for økonomisk orden. Et viktig spørsmål gjaldt begge landenes plassering overfor nye økonomiske spørsmål, som dannet grunnlag for Europas nye politisk-økonomiske orden. Det var derfor Frankrikes hovedstad, og ikke Kristiania eller Warszawa, som ble et sted for første polsk-norske kontakter.

I februar 1919 kom den norske handelsdelegasjon til Paris med: utsending fra Provianteringsdepartement, ekspedisjonssjef Sigurd Halvorsen Johannessen, direktør av fettforretninger i Kristiania, Peter Ravn Sollied og skipsreder Christian Monsen. Delegasjonens hovedoppgave var å føre til forhandlinger med representanter for Det Internasjonale Økonomiske Rådet i Paris om å få tillatelse til å sette i gang internasjonal handelsutveksling. Et grunnleggende problem dreide seg om å få grønt lys til å eksportere norsk sild, som i store mengder lå i magasiner. Samtidig forsøkte norske utsendinger å vekke oppmerksomhet for sitt salgstilbud hos andre delegasjoner til Paris. Blant dem var også medlemmer av den polske økonomiske delegasjonen til fredskonferansen.

Det første møtet mellom representanter fra utenriksdepartementet Eric Colban, S.H. Johannessen, samt Peter Sollied og den polske parten tok sted 25. februar 1919. Møtet gjaldt et salgstilbud av 300 tusen fat saltet sild til Polen, med mulighet i framtida for utvidelsen av tilbudet til 1,1 mln fat, samt andre fiskeprodukter.⁴ Det var det første toppmøte mellom representanter for de to landene, og bevis på en felles interesse for utvikling av bilaterale handelsforbindelser. Tidligere rapporter fra København og Stockholm, som fortalte om mulige innkjøpskilder til billige matvarer, fikk bekreftelse for den polske parten. På grunn av omstendighetene hadde disse forhandlingene likevel kun sonderingskarakter.

Snart viste det seg at det polske tilbudet utgjorde kun en del av Norges større diplomatiske suksess, som ble oppnådd etter drøftinger med. Det Internasjonale Økonomiske Rådet i Paris og London. Den 4. mars 1919 fikk den norske sendemann til Paris, F. H. Wedel-Jarlsberg tillatelse til å selge til Øst- og Sentraleuropa 1850 tusen fat norsk sild.⁵ Følgende land fikk følgende kvoter: Tyskland 1000–1200 tusen fat, Østerrike 200–300 tusen, Polen 200–300 tusen, Tsjekkoslovakia 100–200 tusen, Estland 100–150 tusen. Delingen gjengir godt

⁴ A. Matla, *Zarys polsko-norweskich kontaktów gospodarczych w latach 1918–1921*, *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, Å.XX, h.35, 1983, s. 153.

⁵ Riksarkivet i Oslo (RAO), Utenriksdepartementet (UD), boks 2520, H 4-D II, Brev fra UD til Provianteringsdepartementet fra 4. mars 1919. *Ibid.*, Brev fra UD til Provianteringsdepartementet fra 13. mars 1919 angående prisen på sild og leveransen til Tallin. I artikkelen til A. Matla, *op.cit.*, s. 152 – uoverstemmelser angående denne beslutningen.

det polske markedets betydning. Med basis i generelle rammer for kvoteringen begynte et annet medlem av den norske delegasjonen Arnold Christopher Ræstad å forberede neste forhandlingsfase, denne gangen med søkelys rettet mot finansielle aspekter av eventuelle kontrakter.

De to delagasjonene møttes et par dager senere. Til stedet var etter all sannsynlighet R. Dmowski og norske representanter: A. Ræstad, Chr. Monsen og Fritz Jakhelln, førstesekretær ved den norske legasjonen i Paris. Møtet hadde en spesiell betydning for polsk-norske relasjoner og resulterte i endringer i forhandlinger. Sildslaget, som tidligere dominerte diskusjonene, ble erstattet av polsk-norske skipfarts- og handelsforbindelser. I rapporten fra møtet, som A. Ræstad sendte til UD, ble det fremmet at polske partnere viste "en betydelig interesse" for en snart oppstart i handelsforbindelser med Norge. I tillegg ble det drøftet Polens interesse for chartering av norsk handlesflåte. Forhandlingene fikk et nytt tempo.

Den 14. april 1919 tok sted et møte mellom UD Traktatkommissjonen og representanter for sjøfartsinteressegrupper: Thomas Faernley, formannen for Norges rederforbund og reder Otto Thoresen. De fikk høre A. Ræstads referat fra Parisforhandlingene om polsk forslag angående chartering av norsk handelsflåte for ruter mellom Polen og oversjøiske land. Deltakerne syntes at det polske tilbudet virket interessant for norsk skipsfart.⁶ Opinionen gjorde at UD henvendte seg til Norges rederforbund med forslag om å utnevne en representant, som ville dra sammen med delagasjonen til Paris for å fortsette forhandlingene med Polen. Allerede neste dag, den 29. april 1919 ble sønnen til Otto Thoresen – Thor Thoresen utnevnt til representanten.⁷ Dette var begynnelsen til polsk-norske skipfartsforbindelser.

Parallelt med forhandlingene med Polen, tok sted en annen hendelse, som satte handelsforbindelser mellom Norge og Øst- og Sentraleuropa i et nytt lys. Den 1. april 1919 meldte War Trade Board i Washington at blokaden av Sentraleuropa skulle avsluttes⁸ under visse betingelser. Det betydde begynnelsen til en gradvis forberedelsesprosess av en tilgang til markeder der. Det britiske "Morning Post" skrev om dette 2. april 1919 i en generell notat, som fortalte – blant annet – om tilgangen til det polske markedet, men uten å nevne detaljer angående tilgangens betingelser. Og tida gikk. Først den 10. april 1919 overbrakte Den britiske legasjon i Kristiania Gabriel Conradi, UD-representant, en kopi av et kommuniké for presse angående handelsforbindelser. The Inter-Allied Trade Committee meldte om starten i handelsforbindelser med Polen og understrekte at tillatelsen kun gjaldt de varene som dekket nasjonal etterspørsel, uten

⁶ RAO, UD, boks 2508, H 2-C I, Brev fra Traktatkomisjonen til UD fra 22. april 1919.

⁷ Ibid., Brev fra Norges Rederforbund til UD fra 24. april 1919. Ibid., Brev fra UD til Norges Rederforbund fra 28. april 1919.

⁸ RAO, UD, boks 2520, H 4-D II, Resumption of Trade with Poland, Washington, April 1. 1919.

rett til å eksportere dem videre til land, som fremdeles befant seg under blokaden. Brudd av reglene bar med seg risiko for alvorlige sanksjoner. Samtidig ble det klargjort at vareimporten til Polen bare kunne skje gjennom Gdańsk, og etter å ha meldt lasten til The Inter-Allied Relief Administration, som samarbeidet med polske myndigheter i Gdańsk. Det var også nødvendig å ha spesielle dokumenter.⁹

Bestemmelsen av The Inter-Allied Trade Committee åpnet Norge for handelsforbindelser med det europeiske markedet. Flere andre interne og eksterne hindringer, som ble igjen etter krigen måtte overvinnes, f.eks. store mengder saltet sild, som ble lagret i Norge i samsvar med den norsk-britiske regjeringsavtalen av den 5. august 1916. Det er ingen tvil om at norske myndigheter var klar over at kappløpet for det sentraleuropeiske markedet, blant annet det polske markedet, hadde begynt. Det som vitner om dette er en notat om problemets tekniske detaljer,¹⁰ som ble skrevet av Christopher Smith fra UD allerede den 15. april 1919 og som ble sendt til alle departementer. Først nå, i midten av april 1919, kunne forslagene av den 25. februar 1919 om å selge norsk fisk og fiskeprodukter til Polen samt senere drøftinger fra UD Traktatkommisjonen bli behandlet videre, men den gangen i større perspektiv og med utsikt for etablering av økonomiske forbindelser. Dette krevde likevel også oppklaring av statusen til byen Gdańsk.

I løpet av neste møte mellom representanter for begge delegasjonene i Paris drøftet man igjen tidligere hovedspørsmål. Den polske parten var representert av Roman Dmowski, Władysław Grabski og Kazimierz Olszowski, mens Norges delegasjon var ledet av Samuel Eyde. Som et medlem av den norske regjeringens handelsdelegasjon til fredskonferansen, fikk han i oppdrag å etablere i Paris relasjoner med polske delegater.¹¹ Man behøver ikke å karakterisere de polske forhandlerne. Til den flotte gruppen tilhørte nå også den kjente norske industrimann og en av grunnleggere til moderne elektrokjemisk industri. Det var nettopp S. Eyde som sammen med Marcus Wallenberg, en svensk finansist, etter vellykket forhandlinger med Banque de Paris et des Pays Bas i 1905, etablerte den 2. desember 1905 Norsk Hydro – Elektrisk Kvælstofaktieseslab, med hovedkvarter i Notodden. Selskapet, kalt kort Norsk Hydro, ble ledet av S. Eyde i årene 1905–1917, og snart hørte til de største produsenter og eksportører av kunstgjødsel i Europa. Parismøtet viste at begge parter var interessert i regulering av forbindelser mellom Polen og Norge i den nærmeste framtid. Den polske parten understrekte en gang til sin vilje til å benytte skandinavisk handelsflåte. Denne muligheten var, ifølge R. Dmowski, i Polens politiske in-

⁹ Ibid., To Norsk Telegram Bureau, with the compliments of the Inter Allied Trade Committee, Christiania.

¹⁰ RAO, UD, boks 2520, H 4-D II, Cirkulaere. Handelsforbindelsen med Polen skal gjenoptages, fra 15. april 1919.

¹¹ Datoer til møtene mellom S. Eyde og polske delegater krever spesifisering i videre forskning.

teresse, fordi den betydde en frigjøring fra det tyske monopolet. Videre kom man med et forslag om å etablere i Polen en norsk bank, som skulle fremme og støtte bilaterale handelsforbindelser. Generelt kan man si at møtet spilte en viktig rolle i etableringsfasen for polsk-norske relasjoner. Man påpekte de viktigste økonomiske interesseområder, med hovedvekt lagt på handel og skipsfart. Begge delegasjonene var enige om nødvendighet til å etablere diplomatiske forbindelser så fort som mulig, samt å begynne forhandlinger angående traktatreguleringen av bilaterale forbindelser. Det var handelsinteresser som ble behandlet under fredskonferansen i Paris, som utgjorde rammer for diplomatiske forbindelser mellom Polen og Norge.

III

Drøftingene i Paris kunne ikke la ubesvart tidligere signaler fra polske representanter sendt under møtene med skandinaviske diplomater og tiltak innrettet med tanke på å regulere diplomatiske forbindelser. Etter at Józef Piłsudski overtok militærmakten den 11. november 1918 og Regentrådet overtok sivilmakten den 14. november 1918 med samtidig underordning av Republikk Polens midlertidige folkeregjerning og den polske likvidasjonskommisjonen, sendte han, som øverstkommanderende av den polske hæren, et radiotelegram til både de krigførende og nøytrale landene der han kunngjorde om opprettelsen av en uavhengig og suveren polsk stat. Telegrammet var de polske myndighetenes første offisielle skritt rettet mot offentlig regulering av Polens status, som et gjenfødt land. Dagen etter, den 17. november 1918, sendte Tytus Filipowicz på vegne av utenriksministeren et brev til utenriksministere i Frankrike, Japan, Portugal, USA, Storbritannia og Italia som henviste til denne kunngjøringen med ønske om opprettelsen av offisielle diplomatiske forbindelser med Polen.¹² Tiltaket ble møtt med lite respons fra de allierte og nøytrale landene, hvilket ifølge Julian Makowski tydet på at daværende polske myndigheter hadde lite kjennskap til den diplomatiske protokollen. Denne forklaringen, selv om delvis treffende sett fra folkerettens regler, er ikke tilstrekkelig for forholdene mellom Polen og Norden.

Mangel på en klar respons til Polens tiltak fra Norden kan forklares med taktiske hensyn og tidligere forpliktelser som måtte ivaretas i påvente av avgjørelser fra den kommende fredskonferansen. Ved å rette sin kunngjøring mot de nøytrale (nordiske) landene, søkte de polske myndighetene om hjelp for å tilskynde Polens anerkjennelse på den internasjonale arenaen. Den 30. november, gjennom Danmarks Kongelige Konsulat i Warszawa og Danmarks legasjon i Berlin nådde kunngjøringen fra Piłsudski og Filipowicz den danske utenriks-

¹² Se: Piotr Łossowski (red.), *Historia dyplomacji polskiej 1918–1939*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, b. IV, s. 8.

minister Erik Scavenius i København.¹³ Samtidig (den 7. januar 1919) rapporterte den fungerende danske konsul i Warszawa, Bolesław Eiger om at polske myndigheter, ved hver anledning, understreker sin interesse i å opprette direkte forbindelser med Danmark.¹⁴ Et kodifisert telegram datert den 15. januar 1919 fra den danske sendemann i Wien informerte det danske UD om besøket av polske diplomatiske representanter i Wien og om drøftingene der den polske delegasjonen uttrykte Polens ønske om å danne gode forbindelser med Danmark. Under disse drøftingene spurte de også om akreditteringen av en polsk konsul i Danmark.¹⁵ Lignende initiativ ble også foretatt av Den polske nasjonalkomiteen i Paris (KNP), som den 13. januar 1919 søkte gjennom den danske sendemann i Paris, Herman Anker Bernhof om muligens rask opprettelse av diplomatiske forbindelser med Danmark. Maurycy Zamoyski foreslo da at aktiviteter av den fungerende KNP agent kunne utvides til konsulens funksjon. Hovedargumentet var at ifølge forskjellige dokumenter fantes det på den tiden ca. 20 000 innbyggere av polsk opphav i Danmark, men som samtidig var russiske, tyske eller østerrikske statsborgere. Konsulens oppgave skulle da være å ta seg av alle problemene tilknyttet denne situasjonen.¹⁶

Initiativene til å opprette forbindelser med Danmark som samtidig ble foretatt av diverse polske sentre, hvilket viste at de ble rettet mot en konkret mottaker, fulgte som et resultat av forhandlingene på den kommende fredskonferansen i Paris. Den polske delegasjonen ville bruke det faktum at Danmark anerkjente den polske regjering som en vitlig trumf. Men saken utviklet seg ikke slik Polen ville ønske seg det, og den ble møtt med motstand. Etter flere forespørsler var det først den 1. februar 1919 at den danske sendemann i Wien, F. Lerche, fikk telegram med svar om den danske regjeringens offisielle standpunkt angående denne saken. Forslaget om å sende en polsk representant til Danmark og vedkommendes samtidige akkredittering som konsul ville, ifølge det danske UD, gi grunnlag for "ekte forbindelser", hvilket ville da føre til anerkjennelsen av den polske staten. En slik avgjørelse var man, ifølge det danske UD, ikke innstilt på.¹⁷

Svaret fra den danske regjeringen førte til at polske myndigheter, i telegrammer sendt av statsministeren I. Paderewski til ministeren E. Scavenius den 8. og 17. februar 1919, kom med enda en anmodning om støtte. Igjen ble de ubesvart. En god forklaring på taktikken ført av den danske, norske og svenske regjeringen kan man finne i en note fra Sveriges legasjon i København av den 20. februar 1919. Der skrives det at det svenske UD stiller seg positivt overfor

¹³ Rigsarkivet i København (RAK), Udm. Akter 1909–45, boks 14 9. E. 3, Rapport C. Moltke fra Berlin til minister E. Scavenius av den 30. november 1918, nr. 103.

¹⁴ Ibid., boks 149. D. 10, Rapport fra Danmarks legasjon i Wien til UD i København av den 7. januar 1919.

¹⁵ Ibid., Kodifisert telegram Danmarks legasjon i Wien til UD i København av den 15. januar 1919.

¹⁶ Ibid., Brev fra KNP til sendemann H.A. Bernhof i Paris av den 13. januar 1919.

¹⁷ Ibid., Kodifisert telegram UD til Danmarks legasjon i Wien av den 1. februar 1919.

Polen og de telegrammene sendt fra den polske siden, hvilket de meddelte den svenske ministeren i Wien. Ikke desto mindre var dette svaret, som forskjov i tid Polens anerkjennelse, i samsvar med felles beslutninger for Danmark, Norge og Sverige tatt på et møte av de nordiske utenriksministere som fant sted mellom den 26. og 28. juni 1917 i København. Der ble de enige om at ingen avgjørelser i saker knyttet til krigen og dens følger blir tatt før situasjonen fullstendig oppklares. "En formell anerkjennelse av den polske staten" og samtlige nye stater i Europa, falt under denne fremgangsmåten. I den ovennevnte noten sto det at det virket lite sannsynlig at man kunne finne grunnlag for en formell anerkjennelse av den polske staten før fredsforhandlingene var over. Men samtidig sto det i dette dokumentet at man ønsket "å danne de facto forbindelser med (disse landenes) representanter".¹⁸ Sveriges legasjon nevnte ikke at notens innerste vesen også var i samsvar med beslutningene fra det andre møtet av de nordiske kongene i Kristiania mellom den 28. og 30. november 1917. Ifølge disse beslutningene skulle de nordiske regjeringene rådføre hverandre vedrørende deres standpunkt med hensyn til krigen. I tillegg ønsket man å utveksle opplysninger om politiske og handelsforhandlinger med de krigførende landene.¹⁹ Av disse grunnene utsatte de tre nordiske landene den formelle anerkjennelsen av den polske staten, men samtidig ga de uttrykk for sin interesse i å de facto utvikle kontakter og forsterke initiativer som allerede hadde blitt foretatt, hvilket jeg har nevnt her tidligere.

På samme tid, i sin rapport fra den 19. februar 1919, siterte den danske sendemann i Kristiania, O. Krag det offisielle standpunktet til den norske regjeringen overrasket minister i Paris, F. Wedel-Jarlsberg. Standpunktet var identisk med det svenske. Den norske regjeringen henviste til Københavnmøtets beslutninger artikkel sju om at ingen tiltak angående en formell anerkjennelse av den polske staten skulle foretas. Imidlertid var den norske regjering villig til å danne uoffisielle forbindelser og nærmere kontakter med den polske regjering.²⁰

Samtidig var verden vitne til en rekke begivenheter av vesentlig betydning for Polens internasjonale stilling. Det viste seg å være veldig viktig at Polen fikk fullutviklede myndigheter, hvilket sjedde mot slutten av januar 1919. Dette ga seg utslag i følgende hendinger: KNP's myndigheter i Paris underordnet seg den polske regjeringen i Warszawa den 15. januar 1919, Ignacy Paderewski regjering ble utnevnt den 16. januar 1919 og den 26. januar 1919 fant sted parlamentvalg. Siden den 18. januar 1919 hadde fredskonferansen allerede vært samlet og den polske delegasjonen satt med seierlandene. Den 30. januar 1919 ble Polen anerkjent av USA, den 24. februar av Frankrike, den 25. februar av

¹⁸ *Ibid.*, P.M. Sveriges legasjon i København av den 20. februar 1919.

¹⁹ RAO, UD, boks 1885, H 4 – F II 2/5, Brev fra UD i Kristiania til Norges legasjon i København av den 12. desember 1917.

²⁰ RAK, Udm. Akter 1909–45, boks 149. E. 3, Rapport O. Krag fra Kristiania til UD i København av den 18. februar 1919, nr. 85.

Storbritannia, den 27. februar av Italia og den 8. mars av Finland. Den siste begivenheten kunne ha hatt innflytelse på de samtlige nordiske samfunn.

Med henblikk på de ovennevnte hendelsene fikk polske diplomater ytterligere argumenter av høyst betydning. I drøftinger med nordiske representanter hentydet man til de telegrammene sendt til København, Kristiania og Stockholm som, for å si det meget mildt, Warszawa ikke hadde fått noe svar på. I en note fra Sveriges legasjon i København datert 19. april 1919, bemerket man at i Polens tilfelle oppsto det "en ny situasjon". Samme dag, gjennom sin franske sendemann, sendte det svenske UD et telegram til stastministeren Paderewski, som på det tidspunktet oppholdt seg i Paris, hvor man informerte om at Sverige "snarest mulig vil anerkjenne uavhengige Polen".²¹ Et lignende telegram ble sendt av den danske utenriksministeren E. Scavenius den 26. april 1919 med forbehold om at den norske regjeringen måtte rådspørres i denne saken. Men Polens formelle anerkjennelse ble først et faktum etter drøftelsene til nordiske utenriksministere i Stockholm mellom den 26. og 28. mai 1919. Mens man fortsatt snakket om at det var nødvendig å trekke ut tiden ovenfor de nylig oppståtte landene, kunne man ikke utsette Polens anerkjennelse lenger. Noen dagen senere ble Polen offisielt anerkjent de jure.

Under drøftinger om de første diplomatiske forbindelser med det nylig gjennfødte Polen, pekte J. Makowski på ubenyttet potensial som, ved hjelp av øvrige ressurser, kunne fremskynde forsøk på å opprette diplomatiske forbindelser. For å oppnå dette, kunne man benytte seg av en utenlandsk minister, boende i Warszawa, som hadde blitt utnevnt før krigen. Vedkommende kunne også komme fra et nøytralt land. For tiden kunne de ikke opptre som offisielle diplomatiske representanter siden de manglet godkjenning fra de suverene polske myndighetene. Mellom 1875 og 1916 fantes det et opprinnelig norsk-svensk konsulat og siden 1906 et fullstendig uavhengig norsk konsulat. Den siste konsulen felles for Sverige og Norge var Henri de Bloch, utnevnt den 19. desember 1902. Rapportene hans ble sendt til den svenske utenriksministeren i Stockholm, mens deres utskrifter ble videre sendt til Utenriksdirektoratet i Kristiania.

Norges (som siden 1905 har vært uavhengig) første honorære konsul i Warszawa var Ludwik Spiess, ansatt i embete i 1906. Den 2. september 1907 ble Bolesław Krzyżański ansatt som visekonsul.²² Ifølge J. Makowski kunne polske myndigheter forelegge et forslag om reguleringen av diplomatiske forbindelser ved å bevilge konsulene gjeldende exequatur der gjensidighetsprinsippet skulle anvendes. På denne måten kunne den polske siden få fra noen land rettigheten til å utnevne polske konsulere, hvilket kunne berede veien for snarere opprettelse av diplomatiske forbindelser, eller i det minste forkorte normaliseringsprosessen. Spørsmålet er om denne løsningen ble tatt i betraktning når det gjaldt Norden.

²¹ Ibid., P.M. Sveriges legasjon i København av den 19. april 1919.

²² RAO, UD, boks 3526, K 5-E, Brev fra L. Spiess fra Warszawa til UD i Kristiania av den 17. desember 1906, nr. 21. Ibid., Brev B. Krzyżański til UD i Kristiania av den 14. september 1907. Se: boks 3526, K 5-E, Brev fra UD i Kristiania av den 19. desember 1902.

Som allerede nevnt i den første delen av foredraget, tyder de nordiske aktivitetene til de forskjellige polske firgjøringsorganisasjoner på at dette var tilfelle. La meg bare nevne her aktivitetene til NKNs informasjonsbyråer (1915–1918) og senere KNP's representanter (1917–1919) og, i senere tid, utenriksbyråer for Regentrådets utenriksdepartement (1917–1918). Det var faktisk ingen tilfældighet at deportasjonsloven av 1914 ble supplert i 1917 med krav om pass og gyldig visum.²³ Sverige ble stengt for innvandrere, selv om myndighetene tålte agitasjonsaktiviteter på dets territorium. Selv om polske forslag sendt fra Warszawa eller Paris om å ansette diplomater i konsul- eller handelsattaché embete aldri fikk noen offisiell respons fra danske eller svenske myndigheter, betydde det ikke at man ikke iakttok disse handlingene. Likevel ble det aldri foretatt noen skritt for å stanse deres aktiviteter. Mye tyder på at de nordiske regjeringene ventet på at den generelle situasjonen i Europa skulle klargjøres. Det er mulig at de var fullstendig klar over Polens innviklede stilling og følgelig valgte å ikke foreta seg noen offisielle tiltak som ville gjøre det vanskelig for polske sentre å drive sine aktiviteter. Takket være det, kunne den spirende polske utenriktstjenesten fungere allerede i slutten av juni 1918. Selv om denne utenriktstjenesten hadde uoffisiell status, fikk de taust samtykke fra de offentlige kretser.

Kongelig resolusjon av den 31. mai 1919 om de iure anerkjennelse av den polske staten åpner en ny periode i historien av kontakter mellom Polen og Norge.²⁴ Den norske regjeringens note vedrørende denne saken ble overruket statsministeren Paderewski den 4. juni 1919 i Paris av Norges sendemann F. Wedel-Jarlsberg. Hermed åpnet seg muligheter til å ikke bare utvide politiske og diplomatiske forbindelser, men også til å ta seg raskere av en rekke saker begge landene var interessert i. Den 17. juni 1919 godkjente president Józef Piłsudski Czesław Pruszyńskis verv som ekstraordinær sendemann og Polens fullmektige minister i Norge.²⁵ Han ankom Kristiania allerede i august 1919. Den 26. august 1919 var han i audiens hos Kong Haakon den 7. for å overlevere sine akkreditiver. Til stede var der også Norges utenriksminister Nils Claus Ihlen og hele diplomatiske korpset som samlet seg for anledningen. Det var C. Pruszyński (4. juni 1919–1. april 1921) som hadde som oppgave å legge grunnlag for den polske utenriktstjenesten i det geografisk fjerne Norge.²⁶ Sin generelle kunnskap om landets problemer kunne han supplere med sine opplevelser fra

²³ Se: Carl-Henrik Carlsson, *Żydzi z Polski i z innych krajów Europy Wschodniej w Szwecji w latach 1914–1920. Kwestia obywatelstwa*, i: Jan Szymański (red.), *Polska–Szwecja 1919–1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2000, s. 40.

²⁴ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), KNP, sign. 54, Note minister F. Wedel-Jarlsberg til statsminister Ignacy Paderewski i Paris av den 4. juni 1919.

²⁵ AAN, Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ), sign. 720, Note statsminister Ignacy Paderewskis til minister F. Wedel-Jarlsberg i Paris av den 10. juni 1919.

²⁶ Se: Alina Szklarska-Lohmanowa, "Czesław Pruszyński", *Polski słownik biograficzny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1984, b. XXVIII/4, h. 119, s. 613–615.

tidligere opphold i Norden, samt sin tidligere erfaring som diplomat. I 1920 giftet han seg med Wenche Grove-Prebensen, datteren til en kjent norsk diplomat og politiker Nikolai Prebensen. Dr Wacław Sokółowski ble utnevnt til legasjonens sekretær, mens Władysław Doria-Dernołowicz ble dens attaché (19. juli 1919–15. januar 1920), og litt senere – Stefan Piekarski ble dens handelsattaché. Ved Polens legasjon fungerte også en konsularavdeling ledet av konsul Przemysław Kowalewski. Konsularaktiviteter ble videre utvidet med Polens første honorære konsulat i Kristiania.

Blant de aller viktigste prestasjonene fra den første fasen av diplomatiske forbindelser må man nevne her to kontrakter for leveranse av norsk saltsild til Polen inngått i 1919 og 1921, innledende forhandlinger angående handelsavtalen og undertegnelsen av midlertidige avtaler (den 10. februar og den 20. mars 1920) vedrørende radiotelegrafisk samband mellom Warszawa og Kristiania inkludert telegramekspedisjon til USA gjennom Stavanger Radio. Etter at Polens sendemann C. Pruszyński ble kalt tilbake, som en følge av nedskjæringene i det polske UD's budsjett som hadde som formål å redusere aktiviteter av den polske legasjonen i Kristiania, ble den til slutt underordnet den polske sendemann i København, Aleksander Dzieduszycki, som samtidig fikk akkreditering i Norge. Faktisk var legasjonens aktiviteter ledet av chargé d'affaires Henryk Sokolnicki (fra den 1. april 1921 til den 15. september 1924) som flyttet fra Brussel der han virket som den polske legasjonens sekretær (1919–1921).²⁷ I sin dagbok skrev Sokolnicki at A. Dzieduszycki bare en gang ankom Norge for å overlevere sine akkreditiver og "aldri igjen ville han reise dit og lot som om han ikke satte pris på Norge i noen som helst grad".²⁸ Dzieduszyckis første visitt i Norge ble merket i Aftenposten med et intervju under tittelen "Polens nye minister i Kristiania" som kom ut den 10. oktober 1921. Men Dzieduszyckis fraværelse ble kompensert med aktiv innsats av H. Sokolnicki som mente at "Norge – hjemlandet til Grieg og Ibsen – og selve nordmenn sto ham veldig nær og jeg begynte å vurdere om jeg ikke kunne komme opp med en løsning der jeg kunne bli chargé d'affaires for godt". Målet ble oppnådd og i memoarene sine kunne han skrive om at takket være et besøk i Warszawa "kunne jeg hindre departementets opprinnelige planer og følgelig kunne jeg beholde embetet i Oslo i 4 år".²⁹ Planer om å skjære ned antall ansatte i utenriktjenesten i Norden ble trukket tilbake, ikke på grunn av H. Sokolnickis innblanding, men hovedsakelig på grunn av utenriksminister Roman Dmowskis stilling.

Mens den polske utenriktjenesten i Norge utviklet seg, fortsatte man også med handelsforhandlinger. Men henblikk til de tidligere forslag fra Paris, god-

²⁷ Se: Józef Łaptos, *Dyplomaci II RP w świetle raportów Quai d'Orsay*, Pax, Warszawa 1993, s. 66pass.. Se: A. Zięba, "Sokolnicki Henryk Józef (1891–1981)", i: *Polski słownik biograficzny*, Polska Akademia Nauk, Warszawa–Kraków 2000–2001, b. XL/ 1, h. 164, s. 71.

²⁸ Henryk Sokolnicki, *In The Service of Poland*, Helsinki 1973, s. 68.

²⁹ *Ibid.*, s. 67.

kjente den norske regjeringen kandidater til Norges handelsdelegasjon ledet av Samuel Eyde, som skulle reise til Polen for å fortsette forhandlingene, hvilket betydelig forfremmet forhandlingene til et offisielt nivå. Ved denne anledningen skrev Danmarks "Nationaltidene" av den 24. juli 1919 i en artikkel under tittelen "Norsk handelsdelegasjon på besøk i Polen" om den norske regjeringens forventninger angående muligheten til å selge saltsildreserver, hvilket var av vesentlig betydning for Norge. Meldinger fra Danmark kunne ha hatt avgjørende innflytelse på den raske måten delegasjonens medlemmer ble utnevnt på. Den norske legasjon i København informerte UD i Kristiania den 18. juli 1919 om tiltakene foretatt av de danske myndighetene som angikk utsendelsen av danske eksperter til Polen der de skulle undersøke muligheter til å opprette handelsforbindelser med Polen.³⁰ Man understreket det faktum at Danmark var interessert i å finne nye avsetningskanaler for sine landbruksprodukter. Det var også snakk om en opprettelse av Danmarks diplomatiske embete i Polen. Disse opplysningene kom ut i "Norges Handels og Sjøfartstidene" av den 18. juli 1919 under tittelen "Danmarks handel med det nye Polen". Med henblikk på de ovennevnte meldinger fra Danmark, bestemte de norske myndighetene seg for å fremskynde sin avgjørelse angående utsendelsen av en norsk delegasjon til Warszawa.

Etter en måned, som gikk ut på forberedelser, satte de ut, først til Gdansk den 15. august 1919, og etter noen dager, til Warszawa. Den polske hovedstaden nådde de den 22. august 1919 der delegasjonen oppholdt seg i tre uker. Besøket av de norske gjestene i Polen fikk høyst status og høytidelig karakter. Delegasjonen ble mottatt av president Piłsudski og statsminister Paderewski, hvilket fremhevet polske myndigheters interesse i utviklingen av samarbeidet mellom Polen og Norge.

Den omfattende (37 sider) rapporten fra besøket utarbeidet av S. Eyde den 3. oktober 1919, er et meget spesielt dokument som veldig objektivt skildrer problemene av den gjenfødende polske staten med dens mangfoldige skavanker, men også med dens utviklingsmuligheter som de norske observatørene hadde lagt merke til. Det som ble særlig understreket var Polens demografiske potensial (35 millioner innbyggere), landets rike ressurser, samt muligheter for utviklingen av handelsforbindelser med Norge. Det var S. Eyde som pekte på det faktum at i 1910 var Polen på tredje plass (med 4,06 %) i oljeproduksjon, rett etter USA (63,16%) og Russland (21,87%). Av den grunn er konklusjonen av rapporten, som bare såvidt blir nevnt i foredraget, lite forundrende. Der ble det nemlig postulert om at en norsk legasjon bør opprettes i Warszawa, samt et nettverk av konsulater.³¹ De ovennevnte postulatene ble gjentatt i rapporten lagt frem under en regjeringsskonferanse, og senere i et foredrag holdt ved universi-

³⁰ RAO, UD, boks 2564, H 4- N II, Rapport fra Norges legasjon i København til UD i Kristiania av den 18. juli 1919.

³¹ Se: Jan Szymański, Polska–Norwegia w roku 1919, *Zapiski Historyczne*, b. LXVII, h. 1, 2002, s. 71-88.

tetet i Kristiania den 13. oktober 1919 for næringskretser. Senere kom foredraget også i trykk i norsk presse. Kontraktene om leveransen av saltsild til Polen, inngått den 3. november 1919 og den 22. januar 1921, var en viktig årsak som stimulerte utviklingen av kontaktene frem til da.

IV

Denne fornyelsen av kontakter mellom Warszawa og Kristiania gjaldt også tidligere forslag, som fortsatt ventet behandling, om opprettelsen av norsk utenriktjeneste i Polen. I den saken var det tydeligvis den polske siden som tok initiativet, hvilket kan bevises med at Polens legat ankom Norge relativt raskt og at den polske siden var veldig aktiv når det gjaldt opprettelsen av polsk utenriks- og konsul tjeneste i Norge.

Midt i november 1919 ga den norske regjering sitt samtykke vedrørende opprettelsen av norsk legasjon i Warszawa, hvilket senere ble godkjent av Utenrikskomiteen ved Stortinget og skulle trå i kraft den 1. januar 1920.³² Men den norske pressen viste seg lite tålmodig og allerede den 15. november 1919 opplyste "Norsk Dagbladet" om regjeringens planer om å åpne Norges legasjon i Warszawa den 1. desember 1919. Man kunne også lese om ministerrådens lønn (23.333 kroner). To dager senere plasserte Sveriges "Stockholm Tidningen" en melding, som henviser til "Tidens Tegn" av den 16. november 1919, under tittelen "Sam Eyde til Norges minister i Polen?". Artikkelen inkluderte kandidatens bilde. Også "Norges Handels og Sjøfartstidene" av den 18. november 1919, som henviste til stortingspresidentens melding fra dagen før, informerte om opprettelsen av Norges Kongelige Legasjon i Warszawa, samt ansettelsen i dette embetet av en "norsk industrimann", hvilket kunne tolkes utvetydig.

I anledning av den avsluttede stortingsdebatten rapporterte sendemann C. Pruszyński til polsk UD den 19. desember 1919 om at Norges Kongelige Legasjon skulle opprettes den 1. januar 1920, og om at S.Eyde skulle utnevnes til ekstraordinær sendemann og fullmektig minister i Polen. Selve sendemannen skildret ham som "en av de modigste og innflytelsesrike mennesker i Norge som er meget positivt innstilt til Polen".³³ S. Eyde var den første nordiske ekstraordinære sendemann og fullmektige ministerråd som offisielt overtok sitt embete i Warszawa den 12. februar 1920, som han bekleddet til den 25. oktober 1923. Den beskjedne norske utenriktjenesten utgjorde også Alfred Danielsen, Warszawalegasjonens første sekretær og tidligere sekretær i Norges legasjon i Ber-

³² *Tidens Tegn* av den 22. november 1919. Se: Bjørn Bratbak, Sam Eyde og Polens Oljeindustri, i: Eugeniusz S. Kruszewski, Emil Ashøj (red.), *Fra Polens og Nordens historie*, Instytut Polsko-Skandynawski, København 1995, s. 133-142.

³³ AAN, MSZ, sign. 726, Telegram C. Pruszyński fra Kristiania til UD i Warszawa av den 19. desember 1919

lin i 1918 og senere attachè i Paris, og attachè Tryggve Holthe.³⁴ Da A. Daniel- sen ble forfremmet til UDs byråsjef i 1922, ble embetet i Warszawa overtatt først av Nils Julius Ytteborg (1921–1923), som kom til Warszawa fra London, og senere av chargé d' affaires Reidar Kildal (1923–1924).

Eydes utnevnelse utløste interessante kommentarer i dansk presse. Eyde var kjent for å ha lagt grunnlag for moderne kjemisk (norsk salpeter) og elektro- teknisk industri (aluminium) i Norge, han var en fremragende ekspert og spe- sialist med høy internasjonal anerkjennelse. Det faktum ble understreket i Køben- havns "Berlingske Tidene" i en artikkel av den 10. januar 1920 "Norges mest anerkjent industrimann blir ministerråd i Polen". S. Eydes anerkjennelse og auto- ritet i Norges næringsliv og hans utnevnelse til den fullstendig nye posten kunne ikke anses som et tegn på sinekyre, mente avisen, men snarere som et uttrykk for Norges interesse i Polens politiske og økonomiske potensial.³⁵ Artikkelen påpekte ministerrådens faglige kyndighet når det gjaldt grunnleg- gende arbeid ved å utarbeide nye regler for internasjonale økonomiske og di- plomatiske forhold. Hvis, ifølge den danske avisen, Eyde var ute etter nye avløp for sine ferdigheter og energi så "vil hans landsmenn se på den begiven- heten med glede, som et forsøk på å "erobre nye land" som de skal følge vel- dig nøye med".³⁶ Denne uttalelsen er veldig tankefull.

S. Eyde ga uttrykk for sin interesse i utviklingen av politiske og økonomis- ke forbindelser med Polen mens han var i audiens hos president Józef Piłsudski for å overlevere sine akkreditiver. Rapporten fra seremonien samt Piłsudskis tale der den polske presidenten satte Norge høyt ble publisert i "Aftenposten" av den 20. februar 1920.³⁷ To måneder senere kom det ut i samme avisen et intervju med den polske minister hvor han ga uttrykk for samarbeidsvilje og videre utvikling av gjensidige økonomiske forbindelser.³⁸ "Aftenposten" publi- serte (den 15. juli 1920) et intervju med den norske sendemann under tittelen "Minister Eyde om Polen og dets fremtid". Det var en meget optimistisk uttalel- se om Polen, hvordan landets innbyggere strevde med vanskeligheter og at det så lyst ut for landets vekst. Den norske diplomaten var imponert over polakker, "et folkeslag som, i sin godmodighet, er de mest gjestfrie mennesker i verden." Hans vurdering av Polen var preget av positive tanker angående utviklingen av økonomiske forbindelser med Norge.

Til disse uttalelsene, som ofte kan virke litt eiendommelig, la meg føye enda en vesentlig kommentar. S. Eyde var Norges første sendemann og diplomat i det gjenfødte Polen (1920–1923) som knyttet Norsk Hydros interesser til Polens absorberende marked. Han innledet markedsanalyse i forhold til eksport-

³⁴ Op.cit., sign. 274, Liste du Corps Diplomatique a Varsovie av den 2. februar 1920, s. 8.

³⁵ Op.cit., sign. 726, *Berlingske Tidende* av den 10. januar 1920, s. 9.

³⁶ *Ibid.*, s. 10.

³⁷ Se: *Aftenposten* av den 20. februar 1920.

³⁸ Se: *Aftenposten* av den 23. april 1920.

muligheter for norsk salpeter og salpeter-baserte gjødningsmidler for landbruk. I tillegg fikk han norske næringskretser til å forstå at Polen kunne bli en viktig mottaker av norske fiskeprodukter og en eksportør av polske oljeprodukter, særlig høykvalitets dieselolje for handelsflåten.³⁹ Hver problemstilling jeg har nevnt her er verdt en selvstending publikasjon.

Begge ministre: S. Eyde og C. Pruszyński tok seg veldig energisk av oppgavene de hadde fått av sine regjeringer. De gikk ut på utvidelsen av kontakter mellom de to landene. Norsk utenriktjeneste utviklet seg på to plan. Det første gjaldt opprettelsen av kontor som skulle dekke landets territorium, mens det andre hadde som mål å sikre norske handels- og sjøfartsinteresser.⁴⁰ Selv om begge planene falt sammen og supplerte hverandre, fantes det betydelige forskjeller når det gjaldt sjøfartsproblematikken. Etter at Norges legasjon med sitt sete i Foksal gate 3 i Warszawa, ble opprettet, åpnet man også et konsulat i 1920. Etter tre år ble konsulatet lagt om til konsulavdeling, som drev sin virksomhet mellom 1923 og 1939. Konsulavdelingen dekket Polens territorium med unntak av to områder dekket av konsulatene i Gdynia og Łódź, som ble åpnet på et senere tidspunkt.⁴¹ Til å begynne med, i 1920, ble det opprettet et honorært konsulat i Warszawa, som snart ble konvertert til generalkonsulat ledet av Ludwik Spiess og Bolesław Krzyżański. Konsulatets sete fantes i Hipoteczna gate 1. I senere tid var det planer om å bygge ut nettverket av norske konsulater ved å åpne konsulater i Gdynia, Łódź og Fribyen Gdańsk.

Norsk konsulattjeneste i Fribyen Gdańsk foregikk på to nivåer. Hovedvekten ble lagt på å sikre interesser av norske bedrifter innenfor sjøfarts-, handels- og spedisjonsbransjen. I tillegg skulle konsulatet yte tjenester overfor den norske kolonien bosatt i byen. I denne havnebyen, som var av vesentlig betydning for norske interesser, fantes det siden 1921 et honorært konsulat ledet til 1922 av konsul Lars Haukeboe.⁴² Konsulatets sete fantes i Stadtgraben 5 i en bygning kjøpt av Thor Thoresen, hvor kontorene til de samtlige norske meglere og spedisjonsfirmaer holdt til. I disse årene var Gdańsk havn et viktig senter for norske skipsredere som opererte på Østersjøen. I 1922 ble Bergenske Baltic Transports Limited (BBTL) stiftet, en bedrift som snart begynte aktiv virksomhet i havnen i Gdańsk. Samme år, den 29. september, ble konsulatets sete flyttet til Hundegasse 89 til samme bygningen hvor kontoret til BBTL holdt til. Sigurd Owren ble utnevnt til Norges konsul (1922–1925). Etter tre år ble enda en fremragende ekspert i sjøfartsproblematikken ansatt i konsulens embete.

³⁹ Se: Bjørn Bratbak, Polens olje og Polens skjebne, i: *Norsk Oljemuseum Årbok 1993*, Norsk oljemuseum, Stavanger 1993, s. 13-88.

⁴⁰ Se: Łossowski (red.), op.cit., s. 662, 666.

⁴¹ Se: Edward Palyga, *Stosunki konsularne Drugiej Rzeczypospolitej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1970, s. 232.

⁴² AAN, MSZ, sign. 274, Liste du Corps..., nr. 3, s. 6. Ibid., Liste du Corps..., mars 1922, nr. 8, s. 9. Se RAO, UD, boks 2621, H 1-C, Rapport fra Norges legasjon i Warszawa til UD av den 3. april 1920, nr. 31.

Den 25. mai 1925 ble nemlig Einar Nielsen utnevnt til Norges konsul i Fribyen Gdańsk. Det var i hans embetstid at kapitalen til BBTL ble sterkt knyttet til det høyst utviklede nettverket av spedisjonskontorene til "Polski Lloyd S.A.", hvilket forsterket Norges stilling på polsk sjøfartsmarked.⁴³

Måten diplomatiske forbindelser mellom Polen og Norge utviklet seg på vitner om at deres forløp var sterkt preget av pragmatiske grunn. På første plass sto næringslivet med hovedvekt lagt på varebytte. Denne problemstillingen ga grunnlag for drøftelser mellom de to delegasjonene under fredskonferansen i Paris. Etter fredskonferansen fortsatte de i form av gjensidige forhandlinger. I disse forhandlingene deltok aktivt de første ministrene og diplomatene: Samuel Eyde i Warszawa og Czesław Pruszyński i Kristiania. Og det var ingen overdrivelse da Bjørn Bratbak og Jan Hagland, under åpningsseremonien av en utstilling om historien av Polens oljeindustri i Stavanger i 1993, sa at Polen måtte regnes for å være en av de eldste oljenasjonene i verden. De minnet da om at Europas oljeindustrihistorie begynte i Polen i 1853 da Ignacy Łukasiewicz oppfant petroleumslampen, og i 1854 da den første oljebrønnen "Franek" ble satt i drift. Den polske oljeindustriens forbindelser med Norge, som B. Bratbak riktig pekte på, ble opprettet av den første norske sendemann i Warszawa. Hans navn som forbindes med gamle Norsk Hydro utgjør et viktig symbol for Norsk Hydros kontinuerlige virksomhet i Polen.

⁴³ Se: A. Matla, Polsko-norweskie kontakty żeglugowe w latach 1919–1926, *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, Å.XXIII/XXIV, h.38/39, 1986/87, s. 47pass. Se: Marek Andrzejewski, Konsulaty skandynawskie w Wolnym Mieście Gdańsku, *Studia Scandinavica* 8, 1986, s. 91-102.